

POL STOLETJA SLOVENSKE ZABAVNE GLASBE

**Kako je zabavna glasba prišla v precepe,
v katerih se je znašla in kakšni ti precepi sploh so?**

Žiga Valetič

Marcel Štefančič, jr. je pred časom zapisal, da je filmska umetnost stara toliko kot najstarejša Slovenka, in če izpeljemo podobno analogijo na primeru zabavne glasbe, je ta stara približno toliko kot povprečni bralec revije Pogledi. Vsekakor gre za eno najmlajših kulturnih panog, ki jo resni umetniški krogi prehitro smatrajo za zabavlaško oziroma za nevredno večje pozornosti.

Njena starost je v slovenskem merilu podobna kot v svetovnem. Britanska knjiga *1001 album, ki ga morate slišati preden umrete*, se začne v letu 1955 s Frankom Sinatro, nadaljuje pa z Elvisom Presleyjem in džezovskimi, bluzovskimi ter rokabili zasedbami. Zabavna glasba ameriškega porekla je – vključno z džezom – sprva veljala za nemoralno oziroma v političnem besednjaku za »imperialistično«, a z nekaj zamude so se njene oblike začele uveljavljati povsod po svetu. Mejnik, ko zares lahko začnemo govoriti o pojavu zabavne glasbe pri nas, predstavlja festival Slovenska popevka z začetkom v letu 1962, čeprav so se nekatere oblike zabavne glasbe pojavljale že prej (Ježkovi šansoni, na primer). V šestdesetih in sedemdesetih letih je Slovenska popevka veljala za osrednji glasbeni dogodek in združevala džezovsko izšolane skladatelje, vrhunske pesnike in nadarjene vokaliste. Glasba je temeljila na uglajeni virtuoznosti orkestra, v nasprotju z manjšimi zasedbami narodnozabavne glasbe, ki sta jo s harmoniko tako rekoč ustvarila Slavko Avsenik in Lojze Slak.

V sedemdesetih so se pojavili kantavtorji, pa *rock* glasba ter džez v povsem novih oblikah, osemdeseta so zaznamovali elektronski instrumenti in pank, temu je sledil najstniški pop, pa *heavy metal*, *hard core* in različne mešanice progresivnega *rocka*, v devetdesetih pa denimo *nu-metal*, vzpon novega etna, *rapa* in tako naprej do trenutka, ko je dogajanje postalo precej kaotično, tako v ekonomskem, medijskem, političnem in žanrskem smislu.

Prva dilema se nakaže že pri poskusu definicije samega pojma »zabavna glasba«. Odvisna je namreč od tega, kdo jo skuša sestaviti. Že če vprašaš protagoniste džeza in etna, se bodo nekateri z veseljem umestili v zabavno glasbo, drugi pa verjetno trdo delajo na tem, da jih nihče ne bi umestil v ta pogrošni koš. Privrženci progresivnega rocka imajo podoben odnos, saj v glavnem omalovažujejo narodnozabavno in komercialno glasbo (ne glede na njen zven, ki je lahko tudi močno subverziven). Seveda pa je od vseh mnenj na koncu najbolj pomembno stališče Ministrstva za kulturo. Če najvidnejša kulturna veja tega tisočletja in ministričina velika ljubezen, torej film, prejema zgolj 2,76 % kulturnega budžeta (Letno poročilo Ministrstva za kulturo, 2009), so primerno nizki tudi vložki v refleksijo in kakovosten razvoj vse tiste glasbe, ki ni klasična ali klasično ljudska. Z drugimi besedami – v očeh kulturnih elit je večina preostale glasbe zgolj zabavlaškega, torej komercialnega značaja.

Ob takšnem razmisleku že nasedemo na razkorak med t. i. komercialno in nekomercialno glasbo, na razkorak med *mainstreamom* in alternativo. Vedno obstajajo izvajalci, ki so z avtorsko izjemnostjo presegli to brezno, a ti izvajalci so praviloma redki ali pa jim to uspeva v kratkem časovnem obdobju, ko se šele uveljavljajo. Poleg tega je zabavna glasba znana tudi po nekaterih subkulturah, ki nikoli ne bodo zares komercialne, saj si to niti ne želijo biti. Kar pa še ne pomeni, da jih državi ni treba zaščititi in jim omogočati razvoj. Toda o kakšnem nacionalnem interesu sploh lahko govorimo na področju zabavne glasbe? Seveda o interesu jezika, ki ga glasba prek radia, interneta in televizije uresničuje s svojim strahovitim dometom. Brez vlaganja v prav vse – tudi »zabavne« oblike slovenske glasbe bo miniaturni trg na čelu z glasbenimi uredniki, ki se morajo podrežati lastnikom komercialnih radijskih postaj (ti pa trdijo, da se pokoravajo okusu plebsa), stežka izluščil kakovost. Kakovost načeloma ni pogojena z izbiro glasbenega žanra, temveč

s kakovostnim posredovanjem svojega sporočila, njegovo jedro pa predstavlja jezik.

Pri jeziku se pomudimo še za hip. Na desetine slovenskih izvajalcev snema in koncertira v angleškem jeziku, česar nikakor ni mogoče obsojati, je pa pojav zaskrbljujoč zaradi dejstva, da imajo le redki nadobudneži dovolj sredstev, vsebine in zagona za kaj več kot peščico koncertov na tujem. Po drugi strani pri nas stalno koncertira na desetine izvajalcev s področja nekdanje Jugoslavije in s tem nekako uravnotežujejo slovensko gospodarsko dominacijo na srednjem Balkanu. Razmerja med slovenskimi izvajalci, ki nastopajo na jugu in med »jugoslovanskimi« izvajalci, ki nastopajo pri nas, niti ne moremo izračunati, saj so slovenski hiti že davno tega izginili z zagrebških, beograjskih ali sarajevskih radijskih postaj. Vprašanje je torej, zakaj zgolj angleščina in zakaj ne hrvaščina, bosanščina ali srbščina?

Na podlagi levo-desnih političnih iger, ki so v tem tisočletju preplavile medije in naše doumevanje stvarnosti, se v resnici že dlje časa ustvarja vtis, da obstajata samo dve vrsti zabavne glasbe: »domača« narodnozabavna glasba, ki naj bi bila v domeni desnih strank, in »posvojeni« *rock*, ki naj bi bil bolj v domeni levih strank. Ob hkratnem vzponu upokojenske stranke in ob stalnih analizah vojnega in povojnega obdobja takšno razumevanje sodobne muzikalične ustvarjalnosti niti ne čudi. Pred časom me je ded vprašal, ali imam tudi jaz rad *beat* glasbo? Ko je pred malo manj kot pol stoletja vzgajal svoje hčere, ga je kot pravovernega komunista namreč skrbel negativni vpliv skupine The Beatles na vzgojo deklet. Kljub dolžnemu spoštovanju je vendarle treba reči, da slovenski družbeni in tudi kulturni prostor v dobršni meri obvladujejo generacije, ki družbo vračajo v preteklost in ji ne znajo odpirati vrat v prihodnost. Razlog je verjetno tudi nepluralnost nekdanjega sistema, ki je mnogim umetnikom zaprl usta, kasneje pa si te pravice več niso dovolili vzeti. Toda to že pušča posledice na generacijah, od katerih se pričakuje, da bodo vsak hip postale steber družbe. Sedemintridesetletnega dokumentarista se denimo označuje za »ustvarjalca mlajše generacije«, sedemintridesetletnega *rockerja* pa za »legendo slovenske glasbene scene«. Razkorak je enostavno prevelik. Starejše generacije so se z *rockom* in džezom do danes že sprijaznile, a ker vsem ostalim zvrstem niti ne posvečajo pozornosti, je kljub novim, masivnim glasbenim trendom v Sloveniji spet v vzponu – popevka! Le da tokrat – z izjemo, ki jo pravzaprav predstavlja sam Big Band RTV Slovenija – nič več kot gonilo svežine, napredka in sporočilnega presežka. Kvečjemu obratno.

Tako dospemo do zloglasnih kvot, ki so svojevrstna iznajdba Evropske unije in v praksi lahko izpadejo dokaj nerodno. Vsestranski spori niti ne čudijo, v njih pa se kažejo distanca Ministrstva, neznanje mlajših glasbenih urednikov, pretiran ponos radijskih lastnikov in nečimrnost uspešnejših glasbenikov. Vprašanje kvot je postalo vprašanje razmerja med predvajanjem slovenske in anglosaksonske glasbe, kar je ponovno problematično. Po eni strani gre za veliko streznitev o dejanski kulturni dominaciji ZDA in Velike Britanije, ki s svojimi izvajalci zlahka prodreta v ves »svobodni« svet, obenem pa je *Billboardova* lestvica najbolj uspešnih albumov leta 2004 beležila osemindvetdeset ameriških in le dva angleška izdelka. Z drugimi besedami – na Siddharto in druge, ki se trudijo prebiti na tuje, verjetno ne čaka nihče! Toda postavljanje visokih slovenskih kvot ni pravi odziv na anglosaksonsko vsiljivost, saj se s tem ne izkažeš za boljšega od tvojega »zavojevalca«. Pri vsem skupaj gre tudi za veliko gospodarsko igro, ki se je mladi anglosaksonski glasbeniki – najsibodo še tako »alternativni« – po pravilu ne zavedajo. Večje vprašanje od tega, ali naj se vrtilo slovenska ali anglosaksonska glasba, bi zato moralo biti, koliko glasbe, ki ne sodi v nobenega od teh košev, je treba tudi slišati? O večplastni češki glasbeni sceni ne vemo ničesar. Prav tako ne o madžarski, portugalski, ruski, srbski, švedski, brazilski, mehiški, poljski, italijanski, tajski, danski, japonski, nigerijski, francoski, južnoafriški, nemški in kar je še tromestnega števila svetovnih držav. Angleški jezik ni edini jezik sveta in kot kažejo trenutna razmerja politične moči na planetu, tudi ameriška kultura ni več tako zelo prevladujoča.

Ministrstvo z določitvijo najmanj petnajstih odstotkov predvajanja slovenske glasbe ni naredilo velikega zločina, njegova krivda je bolj v popolni pasivnosti do vprašanj vizije in kakovosti razvoja slovenske zabavne glasbe. Od že omenjene (politične) delitve na narodnozabavno in *rock* glasbo

naj bi bilo torej odvisno, ali bo v nekem mandatu Televizija Slovenija predvajala več takih ali več drugačnih oddaj, kar seveda kaže na globoko podcenjevanje gledalstva in poslušalstva s strani vseh odgovornih. Glasbeniki imajo prav, ko se borijo za ponovno uvedbo žanrskih oddaj z raznoliko zabavno glasbo, in te oddaje naj nikakor ne bodo zgolj popevkarske, šolsko-edukativne ali proruralne narave. Televizija Slovenija je z neznosno lahkostjo denimo ukinila umetnost (slovenskega) videospota. Videospot ponuja ustvarjalcem dodatne izrazne možnosti in kot eden najvidnejših kulturnih podžanrov lahko vpliva na zviševanje predvajanja slovenske glasbe na komercialnih radijskih postajah. S kvotami ali brez.

Tukaj je še Združenje skladateljev in avtorjev za zaščito avtorske pravice Slovenije, bolj znano kot SAZAS, ki ni edino strokovno združenje v branži, očitki zanj pa se v glavnem nanašajo na to, da organizacija (po)skrbi samo za tiste avtorje, ki so najbolj predvajani. Za vse ostale, ki dejansko proizvedejo največ pestrosti, ostane bore malo. Podobna vzporedna zgodba se sicer odvija pri knjižničnem nadomestilu, toda denarji, ki se obračajo ob poslušanju glasbe na radiu in televiziji, so mnogo višji od zneskov, ki so v zraku zaradi tega, ker si državljani v knjižnicah izposojamo knjige.

In ko smo že pri knjigah, naj na koncu opozorim na vidik, ki je po mojem mnenju bistvo trenutnega kaosa v zvezi s slovensko zabavno glasbo. Knjižna, pa tudi revijalna refleksija sodobnih glasbenih produkcij je preskromna, zlasti če jo primerjamo z ostalimi kulturnimi vejami. Iz desetletja v desetletje smo priča menjavanju in kolobarjenju strokovnih revij, pri čemer je trenutno v obtoku subvencionirana *Glasna*, za najstnike pa se borita reviji *Plus* in licenčni *Bravo*. Toda revije, ki bi povezovala slovensko glasbeno sceno v vsej njeni raznolikosti in bi bila tudi verodostojni poganjalec njenega razvoja, v resnici nikdar nismo imeli.

Tudi pri sodelovanju z organizacijami kot je denimo društvo Sigic, ki naj bi skrbelo za vzpostavitev slovenskih glasbenih baz, si Ministrstvo za kulturo ni zastavilo odločnih ciljev, ki bi kratkoročno predvideli vsaj nastanek enciklopedije ali še bolje – antologije slovenske zabavne glasbe. Kulturni kliki, glasbenim zanesenjakom, predvsem pa urednikom in novinarjem bi takšno monumentalno delo ponudilo vpogled v relativno kratko, a nadvse bogato in razvejeno obdobje, v katerem je slovenska zabavna glasba doživela izjemne premike. Brez knjige, na katero se različni krogi piscev sicer pripravljajo že dlje časa, se bodo za vedno izgubile sledi o stotinah pesmi, albumov, tokov, smeri, žanrov in izvajalcev, ki so v zadnje pol stoletja morda pustili večji kulturni pečat v našem prostoru kot gledališčniki in pisatelji, ni pa rečeno, da je bil ta pečat vedno kakovosten. A ravno kakovost je tista, ki jo je nemogoče dvigovati brez stalno prisotne in relevantne refleksije. V zameno za tak projekt, morda vreden kakšnih 25.000 evrov, smo lani dobili biografiji zasavske skupine Orlek in Damjana Murka, letos pa skupine Mi2 in častitljivega Slavka Avsenika. Premalo. Preskromno!